

Vanda BABIĆ, *Kulturalno pamćenje – ogledi o hrvatskoj kulturi i književnosti Boke*, Hrvatsko nacionalno vijeće Crne Gore, Tivat, 2016., 343 str.

U izdanju Hrvatskog nacionalnog vijeća Crne Gore 2016. objavljena je monografija Vande Babić *Kulturalno pamćenje – ogledi o hrvatskoj kulturi i književnosti*. Na samom početku autorica ističe da je njezina temeljna odrednica u oblikovanju ove knjige bila proučavanje hrvatske kulturne i književne baštine Boke. U tom je pogledu i sadržajno knjigu podijelila u dva poglavlja naslova: „Vrh pisanja (Kulturalno pamćenje i (p)ogledi o hrvatskoj kulturi i književnosti Boke)“ (7 – 199) i „Plaćnim glasom svih vas molju (Ili nešto malo više o pasionskoj baštini Boke)“ (201 – 319).

U prvom poglavlju monografije autorica u osam naslova piše o povijesti kulture i književnosti, ali i općenito društvenoj prošlosti Boke od 12. do početka 20 stoljeća s naglaskom na 19. stoljeće. Naslovi prvog dijela monografije su: 1. „Smjerokazi“ (13 – 15), 2. „Interliterarnost, kulturalno pamćenje i književni identitet na primjerima književnosti Boke“ (17 – 41), 3. „Neke posebnosti hrvatske usmene književnosti u Boki kotorskoj“ (43 – 71), 4. „Darsa iz Kotora – Držić u Kotoru ili Likovi Bokelja u komedijama Marina Držića“ (73 – 83), 5. „Dvije književne zbirke Vicka Zmajevića“ (85 – 119), 6. „Boka kotorska u *Danici ilirskoj* i *Zori dalmatinskoj*“ (121 – 151), 7. „Što o Boki piše Vijenac“ (153 – 191), „Čovjek na palubi – bokeljska arabeska kulturalnog pamćenja“ (193 – 199). Pojedini naslovi knjige vrlo su vrijedan izvor za proučavanje društveno-kulturne prošlosti Boke u 19. st. A osobito su zanimljivi s aspekta povijesnoga razmatranja naslovi 2. „Interliterarnost, kulturno pamćenje i književni identitet na primjerima književnosti Boke“ i 3. „Neke posebnosti hrvatske usmene književnosti u Boki kotorskoj“ gdje se zrcale povijesno-etnološke zasebnosti bokeljskog kraja kroz izričaj povijesnih događaja utkanih u tradiciju očuvanja kulturnog naslijeđa koji su prvorazredni narativni izvor u proučavanju prošlosti kako s aspekta književnosti tako i povijesnih znanosti. Izvanredan primjer tome je narodna predaja o nastanku svetišta Gospe od Škrpjela („to originalno djelo kome se dive stoljeća, mogao je zasnovati samo pomorski stalež, obilježen prijegorom, vjerom, požrtvovanom brigom za rodnu grudu“, kako ističe Butorac) ili opis peraškog boja 15. svibnja 1654., jednog od najvažnijih događaja u bokokotorskoj povijesti kada su Peraštani, iako malobrojni, uspjeli poraziti Turke i ubiti Mehmed-agu Rizvanagića (čija se puška i danas nalazi u peraškom muzeju) i od tada se zavjetovali Bl. Djevici Mariji da će svake godine na taj dan obaviti procesiju s njezinom slikom preko Perasta, što se održalo i dan danas.

Posebno treba istaknuti i naslov 6. „Boka kotorska u Danici ilirskoj i Zori dalmatinskoj“ gdje autorica propituje odjeke javnog mnijenja kroz dvije najčitanije novine onodobnog vremena 30-ih i 40-ih godina 19. st., one u Dalmaciji u *Zori Dalmatinskoj* i one u Banskoj Hrvatskoj u *Danici Ilirskoj*. A sve kroz prizmu ilirskog pokreta i hrvatskog narodnog preporoda, odnosno težnji k hrvatskoj nacionalnoj i kulturnoj integraciji od Dalmacije do Slavonije od Boke do Osijeka. U nizu manjih podnaslova članaka objavljenih u ovim dvjema novinama doznajemo iz pera suvremenika o bokokotorskom kraju 30-ih godina 19. st., o običajima, povijesti, kulturi, opisu krajolika, klimi, o agraru, pomorstvu, o statističkim podacima stanovništva, kućanstvu, etnološkim posebnostima i slično. Primjer jednog takvog povijesnog izvora je članak „Kratko opisanje Boke kotorske“ nepoznatog autora objavljen 1838. u tri nastavka u *Danici* koji je preuzet iz *Gerlice Cernogorske* (cetinjskog kalendara), a koji možemo uzeti kao temeljni predložak za proučavanje prošlosti Boke, ili članak putopisno-geografskog karaktera o Boki naslova „Domorodnog putnika iz Dalmacije“ također u tri nastavka objavljen u *Danici* 1839. godine. Autorica nakon analitičke razradbe članaka objavljenih i Boki u novinama *Danici ilirskoj* 1836. – 1843. (kasnije samo *Danica*) i *Zori Dalmatinskoj* 1844. – 1849. zaključuje kako se „iz navedene građe može iščitati vrijeme i okolnosti te događanja koja su obilježila kulturnu povijest Boke 19. st.“, ali i političke prilike nastale ilirskim pokretom koji je u Dalmaciji, pa tako i Boki, tek probudio duhove pripadnosti naroda jednom hrvatskom korpusu obilježenim kroz vjeru, kulturu i jezik.

U naslovu 7. „Što o Boki piše Vijenac“ (Zagreb, 1869.-1903.), koji je i središnji dio knjige, govori se o preporodnim događanjima te nacionalnim i političkim previranjima, što se prema riječima autorice ponajbolje ogleda u tekstovima koji su publicirani u *Vijencu*. I doista, u *Vijencu* su objavljeni vrijedni članci o Boki, i to kroz pera mnogih istaknutih putopisaca-povjesničara poput Ivana Kukuljevića Sakcinskog (iz 1872.) ili mladog Ivana Milčetića koji je pak u svojim „Putnim crticama iz Boke i Crne Gore“ (1876.) kroz devet brojeva objavio putopis u kojemu je na izvanredan način opisao krajolik i čovjeka u njemu te zabilježio jednu sliku prošlog vremena, posebno opisujući svako mjesto austrijske Boke 70-ih godina 19. st. Još je niz putopisnih članaka objavljenih u *Vijencu*, na primjer fra Ivan Despota „Put na Lovćen“ koji na jedinstven i vrlo slikovit životopisan način prenosi čitatelju sliku Boke. Značajan doprinos kulturnoj, književnoj i političkoj povijesti Boke dao je vrijedni peraški župnik don Srećko Vulović koji je napisao mnoge studije i članke, kao npr. onaj iz 1892. pod naslovom „Junačka mučenica, mati slavnih muževa“, a koji nosi podnaslov „Epizoda iz bokeške povijesti 1624.“ i govori o napadu Osmanlija na Perast te njegovoj junačkoj obrani (epizodi

koja će nakon 30 godina doživjeti svoj epilog), ili pak njegova znanstvena polemika naslova „Tko su bili starosjedioci Boke Kotorske“ (objavljena 1892.) gdje pojašnjava pitanje hrvatstva u Boki i nacionalnog osjećaja Bokelja osobito u vremenu nacionalnih i političkih previranja u zadnja dva desetljeća 19. st.

Još kada je 1409. Ladislav Napuljski prodao Mletcima svoja prava na Dalmaciju, kojima je pripao Kotor i dio Boke 1420., od tada možemo govoriti o petstoljetnoj teritorijalnoj pripadnosti Boke koja je prvo kroz mletačku, francusku i na kraju austrijsku upravu u administrativnom, upravnom, vojnom i političkom pogledu bila dio pokrajine Dalmaciji, sve do 1918. posebnost Boke ostala je duboko utkana među stanovnicima ovog kraja koji će za sebe kazati da su Bokelji, kako navodi Milčetić 1876., „pa i danas Bokelj upitaš li ga je li on Dalmatinac – odgovorit će ti da nije već Bokelj“. Međutim, Boka kotorska je, kako je vidljivo iz prikazanog djela, osobito u vremenu tzv. dugog 19. st., nedvojbeno bila dio hrvatskog korpusa koji se zrcalio kroz hrvatski narodni preporod te hrvatsku kulturnu i književnu tradiciju zadržavajući tako onu svoju iskonsku stoljetnu nit postojanosti bokeljskih Hrvata. U tom pogledu prvo poglavlje monografije je vrlo vrijedan izvor u kontekstu proučavanja prošlosti Boke s aspekta kulturne prošlosti, a onda i općenito prošlosti Boke u 19. stoljeća.

U drugom dijelu knjige autorica se bavi pasionskom baštinom Boke koje dijeli na šest naslova: 1. „Smjernice i putokazi“ (203 – 204), 2. „Od plača Osorsko – hvarske pjesmarice (1533.) do Balovićeve Plača (1733.): usporedna analiza tekstova“ (205 – 239), 3. „Pregled pasionske baštine Boke kotorske“ (241 – 256), 4. „Pjesmarica Marka Balovića u usporedbi s drugim bokokotorskim pjesmaricama“ (257 – 256), 5. „Pjesmarica Marka Balovića iz 1733. godine (transkripcija)“ (259 – 317), 6. „Rječnik manje poznatih riječi Balovićeve pjesmarice“ (319 – 330).

Autorica je ovom monografijom dala izvrstan pregled prošlosti bokeljske kulture i književnosti. Može se konstatirati kako je autorica u pojedinim poglavljima prikazala i opću društveno-kulturnu povijest bokeljskog kraja. Temeljem raznih putopisa i analitičkim odabirom članaka objavljenim u ondašnjih novinama bolje upoznajemo bokeljske običaje, ali i procese preporodnih previranja u Boki vezanih uz ilirski pokret i hrvatski narodni preporod tijekom 19. stoljeća. Stoga je ova monografija interdisciplinarna jer po svom sadržaju istražuje i proučava prošlost Boke kako iz polja književnosti tako i povijesnih znanosti.

Tado Oršolić

